
ECONOMICS AND BUSINESS

The textbook

EDITORS

Leonid Melnyk,
Oleksandra Karintseva

Sumy
University Book
2021

ЕКОНОМІКА І БІЗНЕС

Підручник

За редакцією

д.е.н., проф. Л. Г. Мельника,
д.е.н., проф. О. І. Карінцевої

Суми
Університетська книга
2021

УДК 330.341

Е 40

Рецензенти:

Бистряков І. К., доктор економічних наук, професор, завідувач відділу методології сталого розвитку ДУ «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку», м. Київ;

Гринів Л. С., доктор економічних наук, професор, Львівський національний університет ім. Івана Франка, м. Львів;

Лепейко Т. І., доктор економічних наук, професор, Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, м. Харків

Економіка і бізнес: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. Суми: Університетська книга, 2021. 316 с.

ISBN 978-966-680-987-5

Зміст підручника відображає сучасні проблеми та вплив економічних законів на підприємницьку діяльність бізнес-структур. Розглядаються питання функціонування економічних систем на ринку, а також наводяться розділи, що висвітлюють специфіку управління трансформаційними процесами. Зокрема, в них розглядаються питання розвитку підприємства, впровадження інновацій, ініціювання бізнес-процесів, а також інші актуальні в сьогоднішніх умовах матеріали.

Підручник призначений для викладачів і студентів, а також може бути використаний керівниками підприємств, фахівцями та бізнесменами як науково-освітній матеріал.

УДК 330.341

ISBN 978-966-680-987-5

© Мельник Л. Г. , Карінцева О. І. та ін., 2021

© ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021

6.2	Джерела фінансування підприємницької діяльності	127
6.3	Інші джерела фінансування бізнесу: лізинг та факторинг	130
6.4	Інвестування підприємницької діяльності	134
	Література	136
	Питання до теми	137
	Контрольні завдання	137
РОЗДІЛ 7 ПЛАНУВАННЯ ТА БЮДЖЕТУВАННЯ		138
7.1	Фінансове прогнозування та планування	138
7.2	Методи визначення фінансових потреб ²	139
7.3	Методи фінансового планування	143
7.4	Фінансове управління на основі бюджетування ²	145
	Література	155
	Питання до теми	155
	Кейс до розділу. Публічні закупівлі	157
РОЗДІЛ 8 ОПОДАТКУВАННЯ БІЗНЕСУ		164
8.1	Податкове законодавство: структура та принципи	164
8.2	Податки і збори: визначення, класифікація, функції	167
8.3	Податкова пільга, спеціальний податковий режим, платники, об'єкт і база оподаткування	170
8.4	Органи контролю та органи стягнення податків, податкова звітність	171
8.5	Основні бюджетоутворювальні податки	172
8.6	Системи оподаткування діяльності підприємств	180
8.7	Практичні аспекти сплати податків і зборів в Україні	192
	Література	194
	Питання до теми	195
	Кейс до розділу. Аудит податків в Україні	196
РОЗДІЛ 9 ІННОВАЦІЇ В БІЗНЕСІ		199
9.1	Загальне поняття про інновації	199
9.2	Сутність інноваційного процесу та економічні особливості інноваційної діяльності	201
9.3	Фінансування інноваційної діяльності ²	203
9.4	Інноваційна ідея для бізнесу	206
9.5	Поняття і склад інноваційної інфраструктури підприємництва	208
	Література	213
	Питання до теми	213
	Контрольні завдання	214
	Кейс до розділу. Венчурна діяльність у підприємстві та бізнесі	215
РОЗДІЛ 10 ІНФОРМАЦІЙНІ ФАКТОРИ В ЕКОНОМІЦІ ТА БІЗНЕСІ³		220
10.1	Поняття про інформацію	220
10.2	Форми, рівні та функції інформації ²	221
10.3	Кількісне та якісне оцінювання інформації в економічних системах ¹	225
10.4	Роль пам'яті в економічних системах	228
10.5	Роль інформації в економіці та бізнесі ⁴	231
10.6	Особливості та зміст інформаційних товарів ⁴	236
	Література	241
	Питання до теми	243
	Кейс до розділу. Інформація та її роль при прийнятті рішень	245

РОЗДІЛ 11 НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА РИЗИК У ДІЯЛЬНОСТІ СУЧАСНОГО БІЗНЕСУ	250
11.1 Суть понять невизначеності і ризику	250
11.2 Способи вимірювання ризику	251
11.3 Види ризиків	254
11.4 Способи зниження ризиків	256
Література	259
Питання до теми	260
РОЗДІЛ 12 БІЗНЕС-ІНТЕРЕСИ ФІРМ НА ЗОВНІШНІХ РИНКАХ	261
12.1 Міжнародний поділ праці	261
12.2 Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності	262
12.3 Методи торгівлі. Зовнішньоторговельні посередники	266
12.4 Методи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності	270
12.5 Зовнішньоторговельний контракт	277
12.6 Структура і зміст зовнішньоторговельного контракту купівлі-продажу	278
12.7 Основні підходи до встановлення ціни в зовнішньоторговельному контракті	283
Література	287
Питання до теми	288
Кейс до розділу. Інструменти хеджування валютних ризиків на зовнішніх ринках	289
ДОДАТОК Інформаційні форми при впровадженні ЕЕМУДП	293
ВИСНОВКИ	301
ГЛОСАРІЙ	303
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	312

¹Робота виконана в рамках НДР «Фундаментальні основи фазового переходу до адитивної економіки: від проривних технологій до інституційної соціологізації рішень».

²Робота виконана в рамках НДР «Сталий розвиток та ресурсна безпека: від проривних технологій до цифрової трансформації економіки України» (№д/р. 0121U100470)

³Матеріал підготовлено в рамках проєкту Європейської комісії «Кафедра Жана Моне з наряду: Законодавчий, економічний та соціальний перехід ЄС до сталого суспільства в межах Індустрії 4.0 та 5.0» (619997-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR).

⁴Матеріал підготовлено в рамках проєкту Європейської комісії «Кафедра Жана Моне з економічної політики ЄС та громадянського суспільства» (619878-EPP-1-2020-1-UA-EPPJMO-CHAIR).

ВСТУП

Ключовими поняттями сучасного життя стали економіка та бізнес. Економіка як господарська система забезпечує людину необхідними товарами і послугами. Економіка як галузь науки забезпечує застосування найбільш ефективних методів господарювання та сприяє спрямуванню товарно-грошових потоків за найбільш раціональними напрямками. Бізнес – це сфера діяльності людини, яка своїм розумом, талантом та енергією керує зазначеними товарно-грошовими потоками.

Саме в бізнесі інтегруються найважливіші атрибути виробничої діяльності: капітал, матеріальні ресурси, природні фактори, інформація, праця та відносини людей. Поєднуючись, ці компоненти в кінцевому підсумку, і конвертуються в споживчі товари та послуги, що забезпечують життєдіяльність людини.

Однак бізнес з'єднує, «переплавляючи», не лише виробничі чинники. Він інтегрує дві найважливіші сфери життя людини – виробництво та споживання. Активно впливаючи на потреби, бізнес у кінцевому підсумку формує саму людину, стиль її життя та вектор розвитку.

У сучасних умовах значно зросла роль економічної науки. Сьогодні при колосальній варіабельності засобів (зокрема технологій і споживчих товарів), що генеруються наукою та виробничим комплексом в умовах ринку, на провідні позиції виходить проблема вибору. Саме економіка дає відповідь на ключові господарські питання та є при цьому компасом розвитку господарських систем. До найважливіших із питань, на які повинна знайти відповідь економіка, необхідно віднести: «що робити», «для кого виробляти», «як виробляти», «коли виробляти», «в яких кількостях виробляти», «як розподіляти витрати і доходи від господарської діяльності». І це лише незначна частина запитань, відповіді на які щодня повинен забезпечувати інструментарій економічної науки.

Сьогодні світ у ході відразу трьох промислових революцій (Третьої, Четвертої і П'ятої) зазнає фазового переходу до нової соціально-економічної форми, покликаної вирішити одночасно комплекс економічних, екологічних та соціальних проблем.

Магістральним напрямом Третьої промислової революції є вирішення проблем глобальної природно-ресурсної кризи. Ключові механізми для цього забезпечуються переходом на відновлювані джерела енергії й адитивні технології, засновані на використанні 3D-принтерів. Неминучим наслідком цього має бути перехід від виробництва, що концентрується на великих підприємствах, до горизонтальних, розподілених мереж, що інтегрують мільйони дрібних промислових одиниць в єдині «розумні» динамічні системи. В них споживачі починають відігравати роль як виробників, так і власників засобів виробництва, що обумовлює формування основ солідарної економіки.

Ключовий комплекс питань, на вирішення яких спрямована Четверта промислова революція, сконцентрований на автоматизації процесів функціонування господарських систем. Необхідність цього обумовлена зростаючою інформаційною складністю управління процесами в новій економіці. Людина вже не в змозі повністю контролювати хід процесів виробництва та споживання продукції. Це

змушує її покласти цю місію на створювані кіберфізичні системи. Як це буде вже сьогодні можна уявити за першими кроками народження Інтернету речей.

П'ята промислова революція покликана знайти місце людини в кібергізованому середовищі майбутнього і забезпечити її соціальний (особистісний) розвиток. Основним результатом повинен стати перехід від масового виробництва та споживання стандартних товарів для задоволення стандартизованих потреб до персоналізації виробництва і споживання. Останнє означає задоволення індивідуальних особистісних потреб людини. У виробничому середовищі людина, озброєна кіберпотенціалом, все більше концентруватиметься на вирішенні унікальних творчих завдань. Особливостям трансформації економічних систем в умовах інформатизації господарства присвячено один із розділів цього підручника.

В епоху трансформаційних переходів істотно збільшується динамізм економічних систем. У цих умовах значно зростає потреба в умінні реалізовувати трансформаційні процеси в економічних системах, швидко переходити від одних форм до інших, наповнюючи їх адекватним змістом, що обумовлено викликами сучасності.

Цей підручник є своєрідним продовженням існуючої методичної літератури економічного спрямування, зокрема і виданої раніше тим самим авторським колективом (підручник «Економіка підприємства», 2013; підручник «Бізнес-адміністрування», 2009; підручник «Підприємництво, торгівля і біржова діяльність», 2018; навчальний посібник «Проривні технології в економіці і бізнесі», 2020). У підручнику поряд із матеріалами, де розглянуто питання функціонування економічних систем на ринку (у них, зокрема, характеризуються виробничі фактори, фінансові питання, бізнес-планування тощо), містяться розділи, де розглядаються питання розвитку підприємства, дематеріалізації в бізнес-середовищі, впровадження інновацій, ініціювання бізнес-процесів, а також інші актуальні в сучасних умовах матеріали.

Автори сподіваються, що цей підручник дозволить студентам, викладачам та фахівцям бізнесу не лише розширити кругозір, а й отримати необхідний поштовх до самонавчання й отримання нових знань.

Підручник призначений для викладачів та студентів, а також може бути використаний керівниками підприємств, фахівцями та бізнесменами як науково-освітній матеріал.

Література

1. Бізнес-адміністрування: магістерський курс: Підручник / За ред. д.е.н., проф. Л.Г. Мельника, д.е.н., проф. С.М. Ілляшенка та к.е.н., доц. І.М. Сотник. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 896 с.
2. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л.Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2012. 864 с.
3. Підприємництво, торгівля та біржова діяльність: підручник / за заг. ред.: І.М. Сотник, Л.М. Таранюка. Суми: Університетська книга, 2018. 572 с.
4. Проривні технології в економіці і бізнесі (досвід ЄС та практика України у світлі III, IV і V промислових революцій): навч. посіб. / за ред. Л.Г. Мельника та Б.Л. Ковальова. Суми: СумДУ, 2020. 180 с.

Авторський внесок у створення підручника здійснили: д.е.н., проф. Л. Г. Мельник (редактор) – вступ, 5.1, 5.2; 10; висновки; д.е.н., проф. О. І. Карінцева (редактор) – 5.1, 5.2, 5.4, 7; к.е.н., доц. О. Вік. Кубатко (технічний редактор) – вступ, висновки; к.е.н., доц. Ю. В. Чорток (технічний редактор) – 9; Т. В. Бабій – 12.2; д.е.н., проф. Є. О. Балацький – 5.1–5.2; к.е.н., доц. І. М. Бурлакова – 5.2, 5.4; д.е.н., проф. Т. А. Васильєва – 8.2, 8.5; д.е.н., проф. О. А. Веклич – 8.1; к.е.н., доц. О. М. Владимир – 6; к.е.н., доц. Л. Ю. Возна – 11; к.е.н., доц. О. М. Волк (Німеччина) – 10.5; к.е.н. В. І. Вороненко – 5.2, 5.4; PhD Л. Генс (Бельгія) – 10.6; к.е.н. О. С. Гончаренко – 3; кейс до розділу 3; д.е.н., проф. А. А. Гриценко – 10.5; к.е.н., доц. Ю. М. Дерев'янка – 8.1, 8.6; А. О. Дериколенко – 9.5; д.е.н., доц. О. М. Дериколенко – кейс до розділу 9; д.е.н., проф. О. В. Димченко – 10.5, 10.6; д.е.н., проф. І. А. Дмитрієв – 10.4, 10.5; к.е.н., доц. О. М. Дутченко – глосарій; Ю. М. Завдов'єва – 2.2; д.е.н., проф. М. В. Зось-Кіор – 2.3, 3.3; к.е.н. О. І. Іваненко – 12.3; д.е.н., проф. В. О. Касьяненко – кейс до розділу 7, 8.4, 8.5, 10.1–10.3; к.е.н. Т. В. Касьяненко – 5.3, 6.1, 7, 8.1–8.3, 9.3; к.е.н., К. І. Кириченко – 1.4, 12.2; к.е.н., доц. Б. Л. Ковальов – 10.5; PhD Н. І. Коновалова (Латвія) – кейс до розділу 12; к.е.н. Р. В. Кочубей – 9.1, 9.2; д.е.н., проф. О. Вас. Кубатко – 5.1, 7.2, 7.4, 9.3, 10.2, 10.6; к.е.н., доц. О. А. Лукаш – 8.2–8.5; д.е.н., проф. І. А. Маркіна – 1.3, 1.4; д.е.н., проф. О. І. Маслак – 4.3, 8.7; к.е.н., доц. О. М. Маценко – кейс до розділу 9; PhD В. Мельник (Іспанія) – 2.1–2.2; Н. М. Мельник – 8.7, кейс до розділу 8; д.е.н., проф. Є. В. Мішенін – 1.2; к.е.н., доц. Г. А. Мішеніна – 1.1; д.е.н., проф. Л. Є. Момотюк – 11.1, 11.2; д.е.н., проф. Г. В. Назарова – 1.5, 5.4, 10.6; д.е.н., проф. О. Г. Осауленко – 10.2, 10.5; к.е.н., доц. Т. В. Пімоненко – кейс до розділу 2; кейс до розділу 10; д.е.н., проф. П. Г. Перерва – 2.4, 2.5, 11.4; к.е.н. К. Р. Приходько – 10.3; д.е.н., проф. Р. Ф. Пустовійт – 1.4–1.5; кейс до розділу 1; к.е.н., А. І. Рубан – 10.3, 10.5; доц. Н. В. Рябцева – 4; к.е.н., доц. В. В. Сабадаш – 12; д.е.н., проф. С. О. Самаль – 5.4, 10.4 (Білорусь); д.е.н., проф. І. М. Сотник – кейс до розділу 3; асп. Ю. С. Срібранець – кейс до розділу 7; PhD, проф. Т. Тамбовцева – 9.2, 9.5 (Латвія); д.е.н., проф. В. М. Тарасевич – 4; к.е.н., доц. М. О. Харченко – 5.1, 5.2, 5.4, 7; О. О. Часник – 9.2; к.е.н., доц. О. Ю. Чигрин – 2; к.е.н., доц. О. М. Шершенюк – 10.6; д.е.н., проф. Л. В. Шаульська – 9.1, 9.2; д.е.н., проф. О. В. Шкарупа – 9; к.е.н., доц. І. Є. Ярова – 1.3.

Слова подяки. Автори висловлюють подяку рецензентам за цінні поради та зауваження, також вдячні колегам за сприяння у виданні книги.

робництва і отримати додаткові можливості збільшення прибутку (Економіка, 2012).

Рентабельність продукції обчислюється за формулою

$$r_{p.np} = \frac{P_p}{C_n} \cdot 100, \quad (5.18)$$

де $r_{p.np}$ – рентабельність продукції, %;
 P_p – прибуток від реалізації продукції підприємства, грн.;
 C_n – повна собівартість реалізованої продукції, грн. (включає виробничу собівартість, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати).

Показники рентабельності беруть активну участь у процесах аналізу фінансово-господарської діяльності бізнес-структур, фінансовому плануванні, виробленні управлінських рішень, прийнятті рішень потенційними кредиторами та інвесторами.

5.4 Трудові фактори. Продуктивність і оплата праці

Трудові фактори – це люди і властиві їм навички виконувати фізичну та інтелектуальну роботу, які є елементами виробничої системи (Карпіщенко, 2006).

Формування трудових факторів пов'язано з трьома ключовими категоріями:

- трудовими ресурсами;
- робочою силою;
- трудовим потенціалом.

Трудові ресурси – це економічно активне, працездатне населення, тобто частина населення країни (регіону), яке має необхідний фізичний розвиток, розумові здібності і знання (освіту) для роботи у виробничій сфері (Економіка, 2012).

Економічно активне населення згідно з концепцією робочої сили – це населення обох статей віком 15–70 років, яке упродовж певного періоду забезпечує пропозицію робочої сили для виробництва товарів і послуг. До складу економічно активного населення входять особи, які займалися економічною діяльністю або шукали роботу і готові стати до неї, класифікувалися як «зайняті» або «безробітні», визначені за методологією Міжнародної організації праці (МОП) (Кодекс, 2018).

Робоча сила – здатність людини до праці, тобто сукупність фізичних та інтелектуальних здібностей людини, необхідних для здійснення трудових процесів.

Трудовий потенціал – наявні або очікувані кількісні та якісні трудові фактори, якими володіє суспільство (національна економіка, регіон).

Кількісно трудовий потенціал вимірюється числом економічно активного, працездатного населення (кількістю трудових ресурсів). Якісно трудовий потенціал визначається професійно-освітнім рівнем трудових ресурсів або іншими характеристиками, які дозволяють оцінити їх здатність до виконання роботи (виробництва певної кількості матеріальних і духовних благ) (Грузинов, 2007).

Поняття продуктивності праці. Інтегральним показником якості робочої сили є продуктивність праці, під якою необхідно розуміти витрати праці на виробництво одиниці продукції.

Вимірювання продуктивності праці передбачає, по-перше, визначення її абсолютного рівня, тобто кількості виробленої продукції за одиницю робочого часу, по-друге, визначення зміни цього рівня за певний період.

Для характеристики рівня продуктивності праці можна використовувати:

- *прямий показник* (прямий метод), що характеризує випуск продукції за одиницю робочого часу (вироблення продукції);
- *зворотний показник* (зворотний метод), що оцінює витрати робочого часу на одиницю виробленої продукції або виконаної роботи (трудомісткість продукції).

Прямий показник продуктивності визначається за формулою

$$\Pi = \frac{P}{T}, \quad (5.19)$$

де Π – показник виробітку продукції;
 P – обсяг виробленої продукції;
 T – кількість робочого часу, витраченого на виробництво цієї продукції.

Треба зазначити, що показник обсягу виробленої продукції можна визначити за такими чинниками:

- обсягом валової продукції (включаючи готову і незавершену продукцію);
- величиною чистої продукції (національного доходу – для оцінювання продуктивності суспільної праці на рівні держави);
- обсягом товарної (готової) продукції;
- обсягом реалізованої (проданої) продукції.

При цьому сам показник може бути виражений як у натуральних одиницях (шт., м³ та ін.), так і у вартісному вимірі (грн, млн грн та ін.).

Зворотний показник продуктивності. Зворотний метод дає можливість оцінити трудомісткість продукції (H_{mp}), тобто величину, зворотну продуктивності:

$$H_{mp} = \frac{T}{P}. \quad (5.20)$$

Під трудомісткістю необхідно розуміти витрати живої праці на виробництво одиниці продукції, або виконання одиниці роботи (Карпіщенко, 2006).

Величину трудових витрат при визначенні продуктивності праці зазвичай вимірюють кількістю: людино-годин, людино-днів, людино-місяців і т. д., витрачених на виготовлення цієї продукції.

Поняття і види заробітної плати. Трудові фактори, як і будь-які інші ресурси, реалізуються через ринок. Ціною праці є заробітна плата, розмір якої формується під впливом попиту та пропозиції і яка являє собою винагороду, обчислену, як правило, у грошовому вираженні, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу.

Розрізняють такі категорії, що характеризують заробітну плату:

- 1) номінальну;
- 2) реальну;
- 3) реальні доходи працівників;
- 4) мінімальну.

Номінальна зарплата – це сума коштів, отриманих працівниками за виконання обсягу роботи відповідно до кількості і якості витраченої ними праці.

У різні періоди і в різних районах країни ціни на товари відрізняються, тому на однакову номінальну зарплату можна придбати різну кількість товарів. Точною характеристикою доходів є реальна заробітна плата, яка являє собою сукупність матеріальних і культурних благ, а також послуг, які може придбати працівник на номінальну зарплату (Економіка, 2008).

Розмір реальної зарплати залежить від розміру мінімальної заробітної плати та рівня цін на предмети споживання і послуги. Цю залежність можна подати у вигляді такої формули:

$$I_p = \frac{I_n}{I_u}, \quad (5.21)$$

де I_p, I_n – індекси реальної і номінальної заробітної плати;
 I_u – індекс цін.

Реальні доходи працівників складаються з реальної зарплати і надходжень із громадських фондів споживання.

Мінімальна заробітна плата – це встановлений державою розмір плати за просту, некваліфіковану працю, нижче якого не може здійснюватися оплата праці за фактично виконану найманим працівником повну місячну норму праці. До неї не входять доплати, надбавки, заохочувальні та компенсаційні виплати. Мінімальна заробітна плата регулюється держа-

вою з урахуванням рівня економічного розвитку країни, середньої продуктивності праці, середньої заробітної плати та вартості мінімального споживчого кошика.

Структура заробітної плати. За своєю структурою зарплата неоднорідна, кожен її елемент виконує властиву йому функцію матеріального стимулювання і має певну економічну самостійність при необхідному взаємозв'язку і взаємозумовленості її частин.

Зарплата робітників і службовців складається з основної (постійної) і додаткової (змінної) частин, а також надбавок і доплат. Основна частина виплачується працівникові відповідно до територіальної системи і схем посадових окладів залежно від складності, умов, інтенсивності праці, а також кваліфікації робітників. Вона визначається тарифними ставками, розрядними розцінками, посадовими окладами, а також надбавками і доплатами у розмірах, не вище встановлених чинним законодавством. На розмір додаткової частини зарплати впливають як кінцеві результати роботи колективу, так і результати діяльності окремого робітника. Додаткова заробітна плата встановлюється у вигляді премій, винагород та компенсаційних виплат, передбачених трудовим законодавством (Карпіщенко, 2006).

Форми заробітної плати. У сучасній практиці господарювання використовуються дві основні форми заробітної плати – відрядна і погодинна.

Відрядна оплата. При відрядній оплаті праці заробітна плата нараховується у заздалегідь встановленому розмірі за кожну одиницю виконаної роботи або виготовленої продукції (вираженої у шт., кг, м³ та ін.).

Фактичний відрядний заробіток робітника за прямою відрядною індивідуальною оплатою праці обчислюється шляхом підсумовування добутків відповідної відрядної розцінки на фактичний виробіток робочого з кожного виду виконаних робіт за розрахунковий період:

$$Z_{\text{відр}} = \sum_{i=1}^n P_{\text{відр}i} \cdot Q_{ni} \quad (5.22)$$

де $Z_{\text{відр}}$ – загальний відрядний заробіток;
 $P_{\text{відр}i}$ – розцінка за одиницю i -го виду робіт;
 Q_{ni} – фактичний обсяг вироблення за i -м видом виконаних робіт.

Приклад 3

Визначити суму місячної заробітної плати працівника, якщо його праця оплачується відповідно до відрядної форми заробітної плати (пряма відрядна система). Він виготовив 1 780 одиниць продукції при відрядній розцінці за одиницю 3,56 грн.

Розрахуємо заробітну плату робітника (відповідно до формули (5.22)):
 $3,56 \cdot 1\,780 = 6\,336,8$ грн.

Погодинна оплата. *Погодинною* називається така форма оплати праці, при якій заробітна плата нараховується за встановленою тарифною ставкою або окладом за фактично відпрацьований працівником час.

За погодинною системою оплати праці розрахунок заробітної плати виконується виходячи з годинної тарифної ставки працівника і фактичної кількості відпрацьованих ним годин за розрахунковий період (Карпіщенко, 2006):

$$Z_{\text{погод}} = T_{\text{ч}} \cdot B_{\text{ч}} \quad (5.23)$$

де $Z_{\text{погод}}$ – загальний заробіток робітника з погодинною оплатою праці за розрахунковий період;
 $T_{\text{ч}}$ – годинна тарифна ставка, яка відповідає розряду працівника;
 $B_{\text{ч}}$ – час, фактично відпрацьований за розрахунковий період.

Рациональний вибір форми заробітної плати сприяє забезпеченню матеріальної зацікавленості працівників у зростанні продуктивності праці, поліпшенні якості продукції, що випускається, економії сировини, матеріалів та ін.

Література

1. Аксенов А. П. Нематериальные активы: структура, оценка, управление: учебно-методическое пособие. Москва: Финансы и статистика, 2007. 192 с.
2. Бобух І. Проблеми регіонального розподілу основного капіталу в Україні. *Економіст*. 2010. № 3. С. 45–50.
3. Грузинов В. П., Грибов В. Д. Экономика предприятия. Москва: Финансы и статистика. 2007. 544 с.
4. Економіка підприємства: підручник / за заг. ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2012. 864 с.
5. Економіка підприємства: підручник / М. Г. Грещак, В. М. Колот, А. П. Наливайко та ін. / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. Київ: КНЕУ, 2008. 528 с.
6. Карпіщенко О. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини: навчальний посібник. Суми: Університетська книга, 2006. 264 с.
7. Кодекс законів про працю України: Закон України від 10.12.1971 р. № 322-VIII. Дата оновлення: 19.12.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08> (дата звернення: 01.03.2018).
8. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. №2755-VI. Дата оновлення: 07.12.2017. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (дата звернення: 01.03.2018).
9. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М. Д. Білик, Л. Д. Буряк та ін. / за заг. ред. А. М. Поддєрьогіна. Київ: КНЕУ, 2008. 552 с.